

»Ne pozabite!«

60. obletnica bojov na Turjaku

Belogardistični sovražniki ali soustvarjalci slovenske samostojnosti – katera opredelitev je prava za žrtve tragedije, ki se je sredi septembra 1943 odvijala na Turjaku? Pa ne le tam.

Prvo oznako vsiljuje spominska tabla, ki tako rekoč »pozdravi« obiskovalca znamenitega turjaškega gradu. Na njej namreč preberemo: *19. IX. 1943 je VII. SNUB Franceta Prešerna po sedemdnevnem boju zavzela belogardistično postojanko grad Turjak in zajela 695 sovražnikov.* Drugo opredelitev pa je v nedeljo, 14. septembra, med mašo ob 60. obletnici bojov na Turjaku pred skoraj tisoč navzočimi izrekel upokojeni nadškof dr. Franc Perko. Slednja temelji na prepričanju o legitimnosti upora proti slehernemu totalitarizmu, tudi komunističnemu, ki je na Slovenskem začel svojo pot v razmerah tuje okupacije, ko se je tako slovenski narod znašel med kladivom in nakovalom dveh totalitarizmov.

Turjaške žrtve, pogosto razumljene kot simbol bratomornega dogajanja jeseni leta 1943, pa so posledica le enega. Tudi v vojnem času namreč nastopi zarez – obdobje, ko po italijanski kapitulaciji 8. septembra 1943 nastane področje, kjer do jesenske nemške ofenzive ni nobenega okupatorja. V takih razmerah je bila odprta možnost, da bi v skupnem odporu proti Nemcem vzpostavili sodelovanje med slovenskimi oboroženimi silami: partizanskimi brigadami, četniškimi odredi in Slovensko narodno vojsko, v katero so se preuredili vaški stražarji in vojaki Slovenske legije. Po besedah govornika na spominski slovesnosti ob 60. obletnici bojov na Turjaku Antona Drobnič, predsednika Nove slovenske zaveze, bi bilo takšno sodelovanje kljub številnim revolucionarnim zločinom in enoletnemu spopadanju mogoče, saj medsebojno sovražstvo takrat še ni bilo nepremagljivo. Vodstvo protirevolucionarnega tabora je menilo, da se partizani še lahko odločijo revoluciji in njenemu nasilju, zato so četniški odredi in enote nekdanjih vaških straž septembra 1943 enostransko raz-

glasile, da partizanov ne bodo napadle in jim predlagale skupen boj proti pričakovanemu prihodu nemškega okupatorja. Po Drobničevih besedah je tako protikomunistična stran na široko odprla vrata, da bi omogočila enoten narodni odpor in preprečila nadaljevanje pogubne državljanske vojne.

Toda odgovor je bil drugačen – popolnoma v skladu z revolucio-

Turjaško grajsko dvorišče septembra 2003

narno odločitvijo iz septembra 1941, ko so se komunisti z odlokom o zaščiti naroda totalitarno, enostransko in samovoljno oklicali za edino oblast, ki jo mora pod grožnjo smrtne kazni brezpogojno ubogati vsak Slovenec. Tudi septembra 1943 je prvi cilj ostajala revolucija, ne boj proti tujemu okupatorju.

Simbol tega dogajanja je po Drobničevem prepričanju prav Turjak, kjer so se po italijanski okupaciji poleg nekaterih četniških enot zbrale posadke vaških straž z območja Ribnice, Velikih Lašč, Suhe krajine, Grosupljega ter vzhodne in južne okolice Ljubljane. Del jih je odšel v Zapotok, tako da je na Turjaku ostalo okoli 700 vojakov in nekaj deset civilistov. Temeljni namen njihovega zbiranja je bil nastop proti nemškemu okupatorju, a izteklo se je drugače – pred partizanskim pritiskom so se zatekli za grajsko obzidje, kjer so se morali po tednu dni bojov predati.

Turjak je takrat postal prizorišče tudi nezastarljivega zločina umora 28 ranjencev. Da bi pokazal na absurdnost takšnega ravnanja,

je Anton Drobnič opozoril na ravnanje turjaške posadke s partizanskimi ranjenci in zajetimi. Teh je bilo v gradu vsaj šest, ranjene pa je enako kot vse druge zdravil dr. Ludvik Kožuh s pomočniki. Vsi partizanski ranjenci in zajeti so ostali živi, njihov zdravnik in nekateri njegovi pomočniki pa so bili ubiti.

Ko v isto »črto« s turjaškim dogajanjem postavimo še dogodke na bližnjem Velikem Osolniku (poboj vojnih ujetnikov), v Velikih Laščah, »sodne procese« v Kočevju in spremljajoče poboje, če naštejemo le nekaj stvari iz tistega časa, ter slednjič povojni poboj pozneje oblikovane slovenske domobranske vojske, imamo pred seboj podobno globokega narodovega razkola, ki je »postal trajna in glavna ovira normalnega sožitja in napredka,« kot je poudaril letošnji turjaški

Spominske slovesnosti na Turjaku se je udeležilo tudi šest udeležencev takratnih dogodkov: Alojz Strle, Jože Jakič, Jože Hočevar, Franc Rus, Stane Okorn in Avgust Vasle. Slednji je s pomenljivimi besedami nagovoril zbrane: »Ne pozabite, kaj se je zgodilo. Upam, da se kaj takega ne bo zgodilo nikoli več ...«

govornik. Ta razkol se po odločitvi oblastnih krogov pravno še utrjuje s spornimi odločitvami, kot je zakon o vojnih grobiščih.

Ali je to trajno nespremenljivo? Ne, je odgovor, ki ga je dal nadškof Franc Perko. Že sam padec komunističnega režima je turjaške in druge žrtve tistega časa postavil na prostor, ki jim pripada – ti borci so v temelju slovenske samostojnosti, saj je boj proti slehernemu totalitarizmu boj za svobodo. Slovenski uradni organi jim tega sicer še vedno ne priznajo, toda »resnica se ne da skriti,« je bil prepričan nadškof Perko: »Prej ali slej bodo doživeli polno rehabilitacijo, kot so jo že pred nebeškim sodnikom.« Sporočilo njegovega mašnega nagovora je zato bilo – zaupati v božjo Previdnost, da bo resnica končno prišla na dan in ovrednotila vse žrtve tistega časa.

Besedilo in fotografija
BOGOMIR ŠTEFANIČ ml.